

ΙΔΡΥΜΑ Ν.Π. ΓΟΥΛΑΝΔΡΗ - ΜΟΥΣΕΙΟ ΚΥΚΛΑΔΙΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

Δημήτρης Πλάντζος

Dr Phil. Oxon.

Επιμελητής Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης

Το Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης είναι ο καρπός του αρχαιοφιλού ζήλου και του φιλεπιδευτικού ενθουσιασμού δύο ελλήνων συλλεκτών: του Νικολάου και της Αικατερίνης Γουλανδρή. Δημιουργημένη ήδη από τη δεκαετία του 1960, με άδεια του Ελληνικού Κράτους, η υπό την κατοχή τους «Συλλογή Κυκλαδικής και Αρχαίας Ελληνικής Τέχνης» εγκαταστάθηκε στη μόνιμη κατοικία της τον Ianουάριο του 1986. Είχε προηγηθεί η δημιουργία του ίδρυματος Ν.Π. Γουλανδρή, στο οποίο η Αικατερίνη Γουλανδρή δώρισε μετα το θάνατο του συζύγου της τη Συλλογή, η οποία έφερε πλέον την επωνυμία «Συλλογή Νικολάου Π. Γουλανδρή». Ο συστατικός νόμος του ίδρυματος (1610/1986), του οποίου Πρόεδρος είναι η ίδια η Αικατερίνη Γουλανδρή, ορίζει ότι σκοπός του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης είναι «η αξιοποίηση των αρχαιολογικών θησαυρών στον εθνικό χώρο, χάριν του ελληνικού λαού».

Ηδη από τη δημιουργία του μουσείου και την οργάνωση των εκθεσιακών χώρων τίθενται οι κατευθυντήριες γραμμές της μουσειολογικής πολιτικής που επρόκειτο να ακολουθήσει και δοκιμάζεται στην πράξη η εφαρμογή των στόχων που είχαν οριστεί με την ίδρυσή του διακήρυξη: καταβάλλεται καθε προσπάθεια ώστε η έκθεση να διπλετείται από επιστημονική εγκυρότητα και αισθητική αριτούτη, ώστε να γίνεται απολύτως αντιληπτή η εκπαιδευτική-παιδευτική οντότητα της Σύλλογης.

Η Σύλλογη Ν.Π. Γουλανδρή παρουσιάζεται σε δύο ενόπλητες, την Κυκλαδική Ενόπλητα ή «Συλλογή» και αυτήν της Αρχαίας Ελληνικής Τέχνης². Η πρώτη δικαιολογημένα αποτέλεσμα και αποτέλεσμα του επικεντρού του εκθεσιαλογικού και επιστημονικού προγράμματος του μουσείου, καθώς είναι μία από τις σημαντικότερες συλλογές Πρωτοκυκλαδικής Τέχνης (περ. 3200-2000 π.Χ.) παγκοσμίως. Η πρώτη παρουσίαση της Σύλλογης, από τους αμερικανούς σχεδιαστές Elroy Queenos και Gordon Anson, αξιοποίησε την αισθητική αξία των εκθεμάτων και την έλξη που ασκούν στον σύγχρονο θεατή, ακολουθώντας πιστά, όμως, τους κανόνες που ορίζει η επιστημονική τεκμηρίωση (ένταξη σε πολιτισμικές ομάδες, σεβασμός της χρονολογικής σειράς κ.ο.κ.). Η έκθεση, πέρα από τις

επιστημονικές απόψεις του πρώτου μελετητή της, του καθηγητή Χρίστου Ντούμα³, εκφράζει μουσειολογικά και πηγαίηση που είχε η Κυκλαδική Τέχνη, και κυρίως τα «Κυκλαδικά Ειδώλια», στους διανούμενους και φιλότεχνους του εικοστού αιώνα, ιδίως από την εποχή του μοντερνισμού και μετά. Πέρα από δημιουργήματα ενός προϊστορικού ελλαδικού πολιτισμού, τα έργα για Πρωτοκυκλαδικής Τέχνης της Συλλογής Ν.Π.

1. Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης – Νέα Πτέρυγα: Μέγαρο Σταθάτου (Ε. Τοιλέρ, 1895).

2. Μαρμάρινο εδώλο γυναικείας μορφής. Πρωτοκυκλαδική II περίοδος (περ. 2700 – 2300 π.Χ.). Φωτ. John Bigelow Taylor (NY).

νά, καθ' όλη τη διάρκεια του σχολικού έτους.

Η μόνιμη έκθεση της Συλλογής Ν.Π. Γουλανδρή δεν σημανεί και το τέλος της ανάπτυξής της. Αντιθέτως μάλιστα, η παρουσίαση των αντικεμένων στο πλαίσιο μιας οργανωμένης, μόνιμης έκθεσης αφενός ενθάρρυνε όλους συλλέκτες να κινηρόδοτήσουν τις συλλογές τους στο Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης (όπου ήταν βέβαιοι ότι θα

βρουν κατάλληλη στέγη εις το δημοκές), και αφέτερου αποτέλεσε το ένασμα για την επέκταση της ίδιας της Συλλογής. Ήδη στην πρώτη πενταετία της ζωής του μουσείου, ο λάμπρος Ευταξίας, ο Κάρολος και η Ρίτα Πολίτη, αλλά και αργότερα, πολλοί ανώνυμοι και επώνυμοι δωρητές, όπως ο Χρίστος Μητάστης, εμπλουτίσαν σημαντικά τις Συλλογές του ίδρυματος με τη δωρεά σπάνιων εκθεμάτων. Παράλληλα το Μουσείο, υπό την καθοδήγηση την ενέδρωρναν και τη φροντίδα της Προεδρου του ίδρυματος, προβαίνει τακτικά στην αγορά σημαντικών αρχαιοτήτων από τους μεγαλύτερους δημοτραπικούς οίκους του εξωτερικού, συμβάλλοντας έτσι και στο έργο του επαναπατρισμού των αρχαιοτήτων που φυγαδεύτηκαν εκτός Ελλάδος τις περασμένες δεκαετίες. Πρόσφατα, ο κύπριος συλλέκτης Θάνος Ζιντίλης παράρχωσε στο ίδρυμα Ν.Π. Γουλανδρή την εξαιρετική σημασίας συλλογή του που αποτελείται από αντικείμενα της αρχαίας κυπριακής τέχνης, της οποίας η έκθεση στο μουσείο επί είκοσι πέντε έτη θα γιγαντιαστεί εντός του 2003.

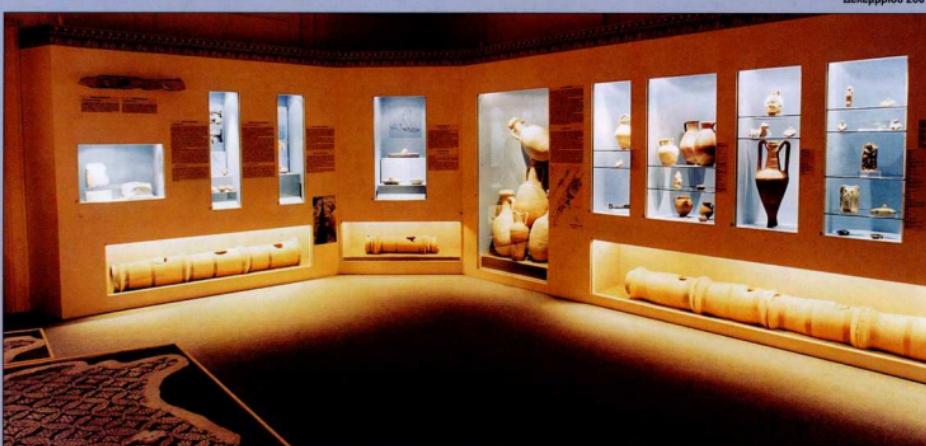
Η δημιουργία, το 1995, του ίδρυματος Κυκλαδικής Τέχνης (Cycladic Art Foundation)⁴, με έδρα τη Νέα Υόρκη, έδωσε στο Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης τη δινατότητα να επικεφαλήθει της γενναιόδωριας και του ενδιαφέροντος των αμερικανών φίλων του. Το ίδρυμα Κυκλαδικής Τέχνης έχει πολλές φορές έως τώρα συμβάλει στην επέκταση των Συλλογών του Μουσείου και χορηγεί, μεταξύ άλλων, το Πρόγραμμα Πρακτικής Ασκήσης για αμερικανούς φοιτητές Αρχαιολογίας σε συνεργασία με το Κολέγιο Bryn Mawr. Εφέτος είναι η τρίτη χρονιά κατά την οποία δύο φοιτητές του κολεγίου αυτού έρχονται στην Αθήνα, στο Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης, ως ασκούμενοι για διάστημα ενός μήνα.

Ηδη από τα πρώτα χρόνια της λειτουργίας του, το Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης κατέβαλε

3. Πλαστική οινοχόη σπιτικού εργοσταρίου, περ. 480 π.Χ. Πρόσφατο αποτέλεσμα της Συλλογής Ν.Π. Γουλανδρή (Christie's London, 25 April 2001. Διμερά Ακ. Ν. Γουλανδρή).

4. Από την έκθεση «Η Πόλη κάτω από την Πόλη: Ευρήματα από τις ανοικοφάτες της Μητροπολιτικού Στύδιορούμου των Αθηνών», Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης, 29 Φεβρουαρίου 2000 – 31 Δεκεμβρίου 2001.

5. Από την έκθεση «Αρχαία χάλκινα αντικείμενα της ασιατικής στέπης από το Τέμενος Arthur M. Sackler», Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης, 25 Απριλίου – 14 Σεπτεμβρίου 2002.

6. Από την έκθεση «Σαλβαντόρ Νταλί: Μύθος και θεμορροφία», Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης, 23 Οκτωβρίου 2002 – 23 Φεβρουαρίου 2003.

συντονισμένες προσπάθειες ώστε να φέρει κοντά του όσο το δυνατότερο τμήμα του κοινού, όσο επερόκλητο και αν ήταν αυτό. Είναι αναμφισβήτηπη, πλέον, η άποψη ότι ο κύριος ογκος της δραστηριότητας ενός μουσείου θα πρέπει να κατευθύνεται στη δημιουργία μιας ειδικής σχέσης με το κοινό, όπως αυτό εννοείται με την ευρύτερη δυνατή έννοια: φιλότεχνοι και αρχαιοφίλοι, μαθητές, φοιτητές και εκπαιδευόμενοι, ευκαιριακοί επισκέπτες και τουρίστες, κάθε δυνά-

μει ενδιαφερόμενος πολίτης. Κύριος μοχλός αυτής της προσπάθειας, και αναντίρρητος δεικτός της προσφοράς του Ιδρύματος, όσο και της κοινωνικής αποδοχής που αυτό απολαμβάνει, είναι το πλήθος και τη θεματική ευρύτητα των περιοδικών εκθέσεων που οργανώθηκαν στο Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης, ίδιως από το 1996 και μετά. Μεγάλες αρχαιολογικές εκθέσεις δίνουν τη θέση τους σε εκθέσεις αφερεμένες στη σύγχρονη ελληνική, αλλά και την ευρωπαϊκή τέχνη.

Η απόκτηση, από το 1991, του Μεγάρου Σταθάτου⁵ και η μετατροπή του σε Νέα Γέτρυγα του Μουσείου, προσέφερε τον απαραίτητο όντικο χώρο για τη φιλοξενία περιοδικών εκθέσεων με γαλήνη εμβέλειας.

Το 1999, η έκθεση «Πάμπλο Πικάσο: Σπουδές για την Γκερνίκα» προσέλκυσε στο μουσείο δεκάδες ανθρώπων που περνούσαν τις πόρτες του για πρώτη φορά, με αποτέλεσμα ο συνολικός αριθμός των επισκεπτών για τους τρεις μήνες της έκθεσης (Οκτώβριος-Δεκέμβριος 1999) να ανέλθει στους 30.000. Η μεγάλη αρχαιολογική έκθεση «Η Πόλη κάτω από την Πόλη» (Φεβρουάριος 2000-Δεκέμβριος 2001) φιλοξενήθηκε για πρώτη φορά -και μόλις λίγες εβδομάδες μετά τα εγκαίνια του Μητροπολιτικού Σιδηροδρόμου των Αθηνών- αρχαιότητες που είχαν βρεθεί κατά την κατασκευή του τεραπούτι αυτού έργου στο κέντρο της Αθήνας. Η έκθεση, υπό την επιμέλεια της Επιτροπής Ν. Σταμπολίδη και Λιάνας Παρλαμίδη, κατά τον μουσειογραφικό σχεδιασμό της αρχετέκτονος Μπενέτσης Δρύγικα, δεχήκε πολλές χιλιάδες επισκέπτες, κατά τους έκτοι δύο μήνες της λειτουργίας της.

Το 2002, η έκθεση «Σλαβάντορ Νταλί: Μύθος και Ιδιομορφία» προκάλεσε το τεράπτιο ενδιαφέρον του κοινού και του Τύπου, ενώ χαρακτηρίστηκε από τα καλλιτεχνικά γεγονότα της χρονιάς. Η προσέλευση περισσότερων από 70.000 επισκεπτών στους -ομολογουμένους- μικρούς χώρους του μουσείου και μάλιστα σε διάσημα μόλις τεσσάρων μηνών (23 Οκτωβρίου 2002-23 Φεβρουαρίου 2003) επιβράσσει συστατικά την πρωτοβουλία του διρύματος να επεκτείνει τα ενδιαφέροντα του πέραν του χώρου της ελληνικής αρχαιολογίας, αναζητώντας τις βαθύτερες συνδέσεις μεταξύ των εποχών και

των καλλιτεχνικών ρευμάτων, αναζήτηση στην οποία ο θεατής είναι πάντοτε πρόθυμος να συμπάσχει, συνήθως μάλιστα προδιμότερος και από τον ειδικό επιστήμονα. Τη βαθύτερη αυτή ανάγκη του επισκέπτη, να εμβαύνει -με τη βοήθεια του «ειδικού» επιμελητή- σε ένα συγκεκριμένο θέμα ή ερώτημα που απέτασε της ιστορίας του Πολιτισμού, καλύπτουν άλλωστε ή προσταθούν να καλύψουν οι περιοδικές εκθέσεις που οργανώνονται διαρκώς στη παγκόσμια επιπέδο. Την αναζήτηση της παγκοσμότητας της τέχνης μέσα από την ατομικότητα ενός καλλιτέχνη, ενός ρεύματος ή μιας εποχής επιχειρεί διαρκώς το διρύμα Ν.Π. Γουλανδρή οργανωνόντας κατά καιρούς εκθέσεις ελλήνων καλλιτεχνών (αναφέρονται ενδεικτικά οι: Χρύση, Όπι Ζούνη, Νίκος Νικολάου, Άλεξος Φωσιανός, Παύλος Σωτήρης Σόρογκας) αλλά και παρουσιάζει έννοιαν αρχαιολογικών συλλογών (Συλλογή Σταύρου Νιάρχου, Ίδρυμα Levy - White, Συλλογή Alexis Gregory, Συλλογή Ιδρύματος Arthur M. Sackler).

Πρόσφατα εγκανιάστηκε, σε συμπαραγωγή με την Πολιτιστική Ολυμπιάδα, η νέα περιοδική έκθεση του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης, με τίτλο «Πλόες...». Από τη Σίδωνα στη Χουέλβα. Σχέσεις Λαών της Μεσογείου, 16ος-6ος αι. π.Χ.». Η έκθεση, η οποία αποτελεί επιστημονική και μουσειογραφική σύλληψη του διευθυντή του μουσείου, Καθηγητή Νικολάου Χρ. Σταμπολίδη, είναι αφιερωμένη στις πολιτισμικές σχέσεις και επιδράσεις στο χώρο της Μεσογείου κατά την αρχαιότητα, όπως αυτές αποκρυσταλλώνονται στα υλικά κατάλοιπα των ανταλλαγών, των μετακινήσεων, των προσωπικών και συλλογικών επαφών.

Με τις περιοδικές εκθέσεις να αποτελούν την αιχμή του δόρατος του επιχειρηματικού

7. Από την έκθεση «Πλόες... Από τη Σίδωνα στη Χουέλβα. Σχέσεις Λαών της Μεσογείου, 16ος - 6ος αι. π.Χ.», Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης, 3 Ιουνίου - 27 Οκτωβρίου 2003.

8. Αποψη από την έκθεση «Πλάτες...».

προγράμματος, το Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης δραστηριοποιείται και σε μια σειρά άλλων τομέων, όπως, κατά κύριο λόγο, τα εκπαιδευτικά προγράμματα τα οποία απευθύνονται σε οργανωμένες σχολικές ομάδες και πραγματοποιούνται καθ' όλη τη διάρκεια του ακαδημαϊκού έτους – αλλά εκτείνονται και εκτός μουσείου, σε απομακρυσμένες περιοχές της Ελλάδας. Σειρές διαλέξεων, εκδροσεις, και μια σειρά άλλων δραστηριοτήτων κας εκδηλώσεων συμπληρώνουν την επικοινωνιακή δράση του μουσείου, το «πρόσωπο» του οποίου ολοκληρώνεται από το ιδιαίτερα επιτυχημένο πωλητήριο του και το πιο πρόσφατο, αλλά ήδη πολύ δημοφιλές εστιατόριο, το οποίο προσφέρεται για την αναψυχή της επισκέπτη. Οι δραστηριοί και ένθερμοι φίλοι του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης στηρίζουν και ενθαρρύνουν πάντα το έργο του μουσείου με την παρουσία και την κριτική τους, ενώ οι Χορηφάροι προσφέρουν πολύτιμη υλική αλλά και ημετρήσιμη στήριξη στους ακούσους μας. Ανάμεσος στους τελευταίους, συγκινητική υπήρξε η προσφορά, το 2001, δύο σημαντικών έργων της νεοελληνικής ζωγραφικής του 19ου αιώνα από την κ. Elizabeth Godley. Οι πίνακες «Αποβίβασης» του Κ. Βολανάκη και «Το παιδί με τη σφρίνα» του Π. Παντζήλη εκτίθενται στους χώρους υποδοχής του Μεγάρου Σταθάτου, δηλαδή σε ένα οικιστικό περιβάλλον ανάλογο με αυτό για το οποίο δημιουργήθηκαν.

Από όσα ήδη αναφέρθηκαν, είναι προφανές ότι το Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης, όπως και κάθε σύγχρονο μουσείο, δεν μπορεί να οριστεί μόνον βάσει των συλλογών και των αποκτήματων του, δηλαδή ως μια στατική παρουσία σε ένα κατά τα άλλα διαφανώς μεταβαλλόμενο και ρευστό

πολιτισμικό περιβάλλον. Η σύγχρονη κοινωνία λειτουργεί πιο διαδραστικά από ποτέ και τα πολιτιστικά ίδρυματα βρίσκονται συχνά στη θέση του αποδέκτη ρευμάτων, τάσεων και επιρρώσων, και όχι μόνο στη θέση του πομπού αυτής της δυναμικής. Σύγχρονο μουσείο είναι το ζωντανό, ανοικτό μουσείο, κατ' όνομα πλέον «τέμενος των Μουσών», αλλά μάλλον χώρος ανεπιπήδευτος και ευπροστήγορος πολιτιστικής τέρψης και κοινωνικής συναντηστροφής. Επίδια μας είναι να το Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης μπορεί, και θα μπορεί και στο μέλλον, να θεωρείται ένας τέτοιος χώρος.

Σημειώσεις

- Το ιστορικό της ίδρυσης του Μουσείου περιγράφεται στο βιβλίο Λ. Μαραγκός. Το Ίδρυμα Νικολάου Π. Γουλανδρή. Από την Ιωαννίτη Σύλλογη στο Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης, Αθήνα 1991. βλ. και ίδια. Το Ίδρυμα Νικολάου Π. Γουλανδρή – Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης. Πετραγιάμενη 1991 – 1999, Αθήνα 2000 για την εξέλιξη του ίδρυματος κατά τη δεκαετία του '90. Η αποδότηση στων σπουδαίους έργους του ίδρυματος, καθώς και των νεαρού ποιητικού πεδίου που το διέπει. βλ. β. Β. Βασιλείου, Κράτος και Μουσείο. Το θεατρικό πλαίσιο των οργανωλογικών μετασειράς. Αθήνα 2003. σ. 417-440.
- Βλ. και την διευθυντική του παρατήρηση. <http://www.cycladic.gr>.
- Χρ. Ντούσης. Πρωτοκυκλαδικός Λοτιστικός Σύλλογος Ν.Π.Γ. Γουλανδρή. Αθήνα 2000. βελτιωμένη και επαυξημένη επανέκδοση των καταλόγων που ο ίδρυτος συγγράφεις είχε δημοσιεύσει στα παρελθόν (1968 και 1984).
- Βλ. <http://www.cycladic.gr/en/version/cat.htm> με πληροφορίες για την ίδρυση και τον σκοπό του Οργανισμού, καθώς και οδηγίες για την εγγραφή νέων μελών.
- Το Μέγαρο Σταθάτου, έργο του Ε. Τούλερ, χτίστηκε το 1895, και πέρασε στο Ελληνικό Δημόσιο μετά το βάνωτο του ιδιοκτήτη του Θύμιου Σταθάτου. Το 1991, το Μέγαρο παραγωγήθηκε έναντι ενικούς στη θρησκία Ν.Π.Γ. Γουλανδρή με σκοπό να αποτελέσει τη Νέα Πτέρυγα του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης. Το 2001, η ελληνική κυβέρνηση παραχώρησε εκ νέου το Μέγαρο στο Ίδρυμα, άνευ ανταλλαγμάτων, για πενήντα έτη.